

Door¹: Maryse van 't Klooster (m.a.vantklooster-2@umcutrecht.nl), Functionele Neurochirurgie & Epilepsie, Universitair Medisch Centrum Utrecht, Utrecht.

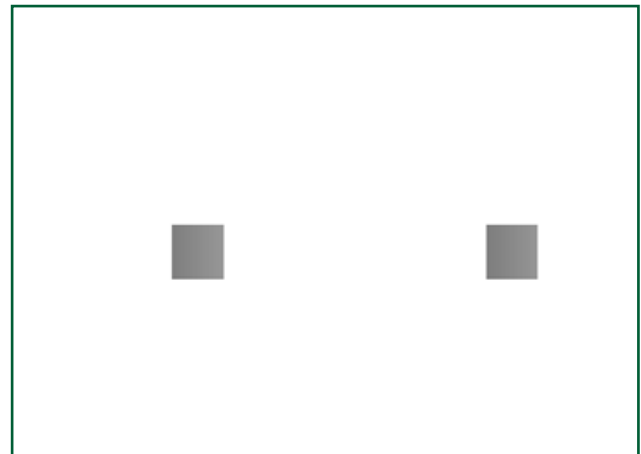
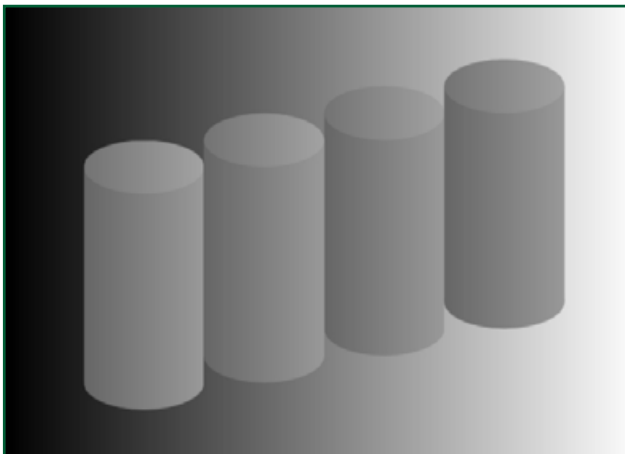
Leg het uit

Martine van Zandvoort is op 1 juli 2021 benoemd als hoogleraar Translationele Neuropsychologie aan de Universiteit Utrecht, bij zowel de faculteit Sociale Wetenschappen als bij de faculteit Geneeskunde. Op 23 juni 2023 sprak zij haar oratie uit getiteld 'Leg het Uit'. In deze bijdrage een verkorte weergave van haar oratietekst, met als belangrijkste boodschap: verbindt onderzoek en onderwijs met zorg voor de patiënt vanuit het neuropsychologische perspectief.

Beslissingsmoed

Ze begint haar rede met de woorden: Als het me lukt om u straks naar buiten te laten gaan met het besef dat er een neuropsychologisch perspectief is en dat dat ons kan helpen om onszelf, de wereld om ons heen en in het bijzonder de patiënt met een hersenaandoening beter te begrijpen dan is mijn missie voor vandaag geslaagd. En als ik u er dan ook nog van kan overtuigen dat het cruciaal is dat dit perspectief in de opleiding van psychologen en artsen, het onderzoek en de patiëntenzorg aanwezig moet zijn dan zijn we er. Het neuropsychologisch perspectief kan ons helpen bij het nemen van een beslissing. In de toekomst zullen we vaker moeten beslissen of we iets willen en niet alleen of het kan. Het dilemma rondom behandeling geldt zowel voor de behandelaar als voor de patiënt. Daarvoor gun ik ons allemaal wat meer beslissingsmoed.

één groot informatie verwerkend systeem. Het is niet zo dat wij simpelweg met onze zintuigen de buitenwereld tot ons laten komen. Nee, wij nemen actief waar, rafelen de wereld volledig uit elkaar en bouwen hem naar ons eigen inzicht weer op. Onze werkelijkheid. Soms zien, horen, voelen, ruiken we veel meer dan er is, maar soms ook veel minder. We leggen lijntjes naar onze eerdere ervaringen met de wereld en met de plannen die we hebben. In figuur 1 (links) ziet u vier cilinders die qua grijs tint van elkaar verschillen van licht naar donker. Wanneer U hier als het ware een A4-tje overheen schuift met twee gaten erin (figuur 1, rechts), dan ziet u dat het om twee keer exact dezelfde grijs tint gaat. Dit komt doordat we de cilinders waarnemen ten opzichte van hun achtergrond. We zien dus iets anders dan de realiteit. We bouwen op basis van informatie uit de buitenwereld onze eigen

Figuur 1 Links: Vier cilinders die verschillen in grijs tint. Rechts: Gefilterde afbeelding van de figuur links, waarbij duidelijk wordt dat het twee keer om exact dezelfde grijs tint van de cilinders gaat.

Neuropsychologisch perspectief

De wijze waarop ons gedrag onder invloed staat van onze hersenen is uitermate geraffineerd. Onze hersenen zijn

werkelijkheid. Het verschil tussen de 'echte buitenwereld' en onze eigen representatie kan ons van alles leren over hoe onze hersenen werken.

1 Dit is een verkorte weergave van de oratietekst van Martine Van Zandvoort, die zij op 23 juni 2023 uitsprak bij haar benoeming als hoogleraar Translationele Neuropsychologie aan de Universiteit Utrecht, bij zowel de faculteit Sociale Wetenschappen als bij de faculteit Geneeskunde.

Je eigen handleiding

Als je stoornissen in je cognitief functioneren krijgt door een verandering, of beschadiging, van je hersenen dan ben je hier nooit klaar voor. Je eigen handleiding die je in de loop van je leven zo zorgvuldig hebt opgebouwd en misschien zelfs wel gedeeld hebt met je aller dierbaarste, kan de prullenbak in. En ging het dan nog maar om een verbetering of om een tijdelijke verandering, maar nee, als het stabiel blijft mag je soms al in je handjes klappen. Vaak wordt aan de klinische neuropsychologie gevraagd: wat kunnen jullie aan behandeling? Als je het aan Van Zandvoort vraagt is helpen met ‘puin ruimen’, helpen om te kijken wat er overeind is blijven staan, en kijken waar je weer een stip op de horizon kunt plaatsen, al heel wat. Helpen om samen met elkaar, multidisciplinair en met de patiënt de handleiding te herschrijven.

Onderwijs

Je begrijpt pas echt wat je aan het doen bent als je het aan een ander uit kunt leggen. Er is zoveel dat we automatisch, gebaseerd op onze eerdere leerervaringen, doen. Op het moment dat je iets uit moet uitleggen aan een ander, verplicht je jezelf om te onderbouwen en te verantwoorden wat je doet. Opleiden is daarom een mes dat aan meerdere kanten snijdt: het leidt tot een nieuwe generatie vakgenoten, je houdt je zelf scherp, én je werkt aan de zorg van de toekomst.

Diagnostiek

Diagnostiek, afkomstig van de Griekse woorden: *dia-* (door) en *-gnosis* (kennis), kan vertaald worden als ‘het nauwkeurig leren kennen’. Het staat niet synoniem voor classificeren, of voor een ‘etiket plakken’, en het betekent ook niet dat de oplossing al moet worden aangedragen. Goede diagnostiek kan weggeleiden van onzekerheid, geeft beslissingsmoed en maakt de gevolgen daarvan dragelijker. Goede diagnostiek is het juiste begin van goede zorg. Steeds beter begrijpen wie er voor je zit en wat je kunt toevoegen aan het pad van deze patiënt. Patiënten verwachten helemaal niet altijd dat we alles voor ze oplossen. Ze weten vaak alleen niet hoe en wat hun te wachten staat. Of ze hun eigen denken en handelen nog wel kunnen vertrouwen, de eigen regie kunnen behouden, en nog wel van waarde kunnen zijn voor hun omgeving. Zij zijn niet de enige die het hier moeilijk mee hebben, hun partner, ouders, kinderen, en met hen de gehele maatschappij vindt het ook moeilijk. Onvoorspelbaarheid vinden wij als mens lastig te hanteren.

Onderzoek

De kern van translationeel onderzoek voor Van Zandvoort is om vanuit het neuropsychologisch perspectief verschillende disciplines met elkaar te verbinden om een verschil

te kunnen maken voor mensen met een hersenaandoening. Dit heeft ertoe geleid dat haar onderzoek uiteenlopend is. Ze is bezig om een koppeling te maken tussen de kennis vanuit de experimentele functieleer (zoals bijvoorbeeld de grijze cilinders in figuur 1) en de klinische praktijk bij verschillende ziektebeelden. In haar visie op onderzoek pleit ze ervoor om over de grenzen van je eigen discipline heen te kijken. Zo heeft onderzoek bij patiënten met epilepsie de klinische neuropsychologie van oudsher vele inzichten gegeven. Functionele neurochirurgie waarbij de bron van de epilepsie met behulp van een hersenoperatie wordt verwijderd, vraagt om heel nauwkeurige diagnostiek en multidisciplinair samenwerken. Hierbij is ook het klinisch neuropsychologisch perspectief belangrijk. In het bijzonder tijdens Wada-testen, langdurige invasieve EEG-registraties en cognitieve monitoring tijdens de hersenoperaties, heeft de klinische neuropsychologie cruciale inbreng om patiënten met epilepsie te ondersteunen. Het vraagt om een creatieve koppeling tussen de experimentele functieleer en de klinische psychologie om de meest bizarre ervaringen rondom een epileptische aanval te kunnen begrijpen en de risico's van behandeling adequaat te kunnen inschatten. Ook hier is het vergroten van beslissingsmoed Van Zandvoorts primaire doel. Op deze manier kan Van Zandvoort gezamenlijk unieke zorg bieden voor onder andere epilepsie patiënten. Alle beslissingen zijn de juiste als ze in vertrouwen genomen worden.

Toekomst

Onze hersenen zijn waanzinnig adaptief in die zin dat er meerdere manieren zijn om tot succesvol gedrag te komen. Zolang we nog niet in staat zijn om onze hersenen te repareren, moeten we het leven daarna het hoofd bieden inclusief gedragsveranderingen. Begrijpen waar gedrag vandaan komt en met psycho-educatie dit ook aan de patiënten en hun omgeving uitleggen. Inzicht verkrijgen in de veerkracht van onze hersenen. Het niet alleen kunnen vaststellen wat er niet goed gaat, maar dit vaststellen te midden van de functies die wel goed gaan, en zoeken naar mogelijkheden tot compensatie en het bevorderen van de veerkracht. Dit pad van aanpassingen, samen te doorlopen met de patiënt, door te helpen met het herschrijven van de eigen handleiding, dat is de motor achter het werk van Van Zandvoort.

Tot slot

Het is Van Zandvoort een eer om ambassadeur van ons cognitief functioneren te mogen zijn, en ze kan zich dan ook geen leukere baan voorstellen.